

© JEAN KOENE 1994

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, gekopieerd of overgenomen,
zonder de schriftelijke toestemming van de schrijver.

De voorvaders van de Vlaamse Beweging

△ Willem Frans Gommaar Verhoeven (1738-1809)

Jan-Baptist Chrysostomos Verlooy (1747-1797)

DE VOORVADERS VAN DE VLAAMSE BEWEGING

In de tweede helft van de achttiende eeuw was in heel Europa het besef levendig geworden, dat staatkundige hervormingen onvermijdelijk waren. De oude standenmaatschappij, waarin de geestelijkheid en de adel de toon aangaven, kwam steeds meer onder druk te staan. De politieke spanningen liepen hoog op en ontladden zich in revoluties. De Franse revolutie van 1789, met zijn nasleep van despotisme, geweld en terreur, heeft het meest van zich doen spreken en is door de tijden heen een geliefd onderwerp van studie gebleven. Dat is goed verklaarbaar, want die revolutie heeft de grootste invloed uitgeoefend op de politieke ontwikkelingen in latere tijd, doordat ze het einde inluidde van het Ancien Régime, waarin de macht was voorbehouden aan de adel en de geestelijkheid. Met de *Déclaration des droits de l'homme et du citoyen*, die op 26 augustus 1789 werd afgekondigd, werden de grondslagen gelegd van de moderne staat. De revolutionaire gebeurtenissen die zich in Frankrijk voltrokken, waren ingrijpend en daardoor zo indrukwekkend, dat de revoluties in België en in Nederland, die rond diezelfde tijd plaatsvonden, er lange tijd volledig door overschaduwd werden. De laatste decennia is daarin verandering gekomen. De patriottenopstand in Nederland (1785-1787) en de Brabantse Omwenteling in Oostenrijks België (1789) krijgen tegenwoordig ook de aandacht die ze verdienen.

PATRIOTTISME IN NEDERLAND

Van 1780 tot 1784 was Nederland verwickeld in een oorlog met Engeland. De economie stagneerde en de onvrede bij de burgerij was groot. In 1781 had een grote zeeslag plaats bij de Doggersbank, waarin de Nederlandse zeemacht de Engelsen verpletterde, maar zelf ook zwaar gehavend werd. Tot triomfkreten gaf deze Pyrrusoverwinning weinig aanleiding, al maakten de bewonderaars van stadhouder Willem V er een feest van. De tegenstanders van de stadhouder, deelden niet in de vreugde. Bij hen werd door de gang van zaken alleen maar het gevoel versterkt, dat Nederland in gevaar was en dat de landsverdediging niet in goed vertrouwen aan Willem V en zijn leger kon worden overgelaten. Anderhalve maand na de grote zeeslag werden in alle grote steden van Nederland pamfletten verspreid, die gericht waren *Aan het volk van Nederland*. De inhoud van die pamfletten was geruchtmakend, want de inwoners van Nederland werden daarin opgeroepen tot verzet tegen het bewind van Willem v. Het Nederlandse volk moest openheid van zaken en dus vrijheid van drukpers eisen, – en zich bewapenen!

De schrijver van het pamflet *Aan het volk van Nederland* was Joan Derck van der Capellen tot den Pol, een baron uit Overijssel. Dat was verbazingwekkend, want het vlugschrift bezat een hoog democratisch gehalte en zo iets was in die tijd van een adellijke heer niet direct te verwachten. Nu was het in de kring van de Nederlandse edelen inmiddels wel bekend, dat Van der Capellen tot den Pol afwijkende ideeën over staatkunde erop nahield, waarom hij dan ook spottend de ‘burgerbaron’ werd genoemd. De uitspraken in het pamflet waren echter zo kras, dat niemand van zijn tijdgenoten Van der Capellen tot den Pol voor de auteur ervan heeft aangezien. Geen mens kon immers vermoeden dat een vertegenwoordiger van de adel deze woorden uit zijn pen had laten vloeien:

Alle mensen zijn vrij geboren... De ene mens is wel wat verstandiger van geest of wat sterker van lichaam of wat rijker dan de ander; doch dat geeft hun, die verstandiger, sterker of rijker zijn, niet het minste recht om over de minder verstandigen, minder sterken, minder rijken te heersen. God, ons aller vader, heeft de mensen geschapen om gelukkig te worden en alle mensen – niemand uitgezonderd – de verplichting opgelegd om elkaar zoveel mogelijk gelukkig te maken.

...

Het volk dat in een land woont, de ingezetenen, de burgers en boeren, armen en rijken, groten en kleinen – allen bijeen – zijn de ware eigenaren, de heren en meesters van het land, en kunnen zeggen hoe zij het hebben willen, hoe en door wie zij geregeerd willen wezen.

...

O, landgenoten, nog eens, wapent U allen tezamen en draagt zorg voor de zaken van het hele land, dat is voor Uw eigen zaken. Het land behoort aan U allen met elkaar, en niet (aan) een Prins met zijn groten alleen, die U, die ons allen, die het Nederlandse volk, de afstammelingen der vrije Batavieren beschouwen en behandelen als hun erfelijk eigendom. (uit: Schama, Patriotten en Bevrijders – blz.98)

De pamfletten werden in beslag genomen, maar de oproep bleef naklinken. Nederland raakte verdeeld in twee politieke kampen: de Oranje-gezinden en de patriotten.

De ware ‘vaderlandslievenden’, de patriotten, konden zich verheugen in een toenemende populariteit. Hun aanhang groeide evenals het aantal lezers van de nieuwe patriottische tijdschriften: *De Politieke Kruier* en *De Post van den Neder-Rhijn*. Vooral *De Post*, die onder redactie stond van Pieter ’t Hoen en waaraan ook de dichter Jacob Bellamy zijn medewerking verleende, verwierf grote bekendheid. In dat blad werd het Nederlandse volk bij voortduring ‘Te wapen!’ geroepen: ‘Dat ieder Burger Soldaat zij – of liever ieder Burger een Krijgsman! dit leert de Natuur, dit leert de Rede.’ De oproep klonk niet tevergeefs. Alom werden ‘exercitiegenuotschappen’ in het leven geroepen of bestaande burgerwachten, de zogeheten ‘schutterijen’, omgedoopt tot ‘vrijcorpsen’. Die gezelschappen vormden de gewapende vleugel van de patriottenbeweging.

Na 1785 bereikte het patriottisch verzet zijn hoogtepunt, tot het in 1787 werd neergeslagen door de troepen van Willem V en door het Pruisische leger, dat Willem te hulp was gesneld. De Orangisten, de Oranjegezinden grepen opnieuw naar de macht en de patriottenleiders zagen zich genoodzaakt naar Frankrijk te vluchten, – of naar België!

PACRIOTTISME IN BELGIË

Veel patriotten weken uit naar Frankrijk, maar er waren er nogal wat die, halverwege, in België bleven hangen. België was op dat moment een deel van het Oostenrijkse keizerrijk. In 1713 was dat land zijn Spaanse overheersers kwijtgeraakt en in Oostenrijkse handen overgegaan. Over dat bewind was men lange tijd tevreden geweest. Vooral keizerin Maria-Theresia, die regeerde van 1740 tot 1780, was zeer geliefd geweest. Maar met het aantreden van haar zoon Jozef II was bij velen de stemming omgeslagen. Jozef was een ‘verlichte’ geest, die snel – en onder dwang – veranderingen wilde aanbrengen in de Belgische samenleving. Zijn maatregelen werden aanvoeld als ongehoorde vernieuwingen, die de verworven rechten en de autonomie aantastten van gevestigde instituten, zoals de katholieke kerk en de Provinciale Staten.

Een van de Nederlandse patriotten die in dat Oostenrijkse België terechtgekomen waren, was de schrijver Gerrit Paape (1752-1803). In 1787 kwam hij in Antwerpen aan, waar hij aanvankelijk enige aanpassingsmoeilijkheden ondervond, maar al spoedig ontdekte, dat de zuidelijke levenssfeer ook zijn aangename kanten had. Over zijn bevindingen schreef hij, tijdens zijn verblijf in België, een roman in briefvorm: *De Hollandsche Wijsgeer in Brabant*. Een van de hoofdfiguren uit dat boek is Jan. In de brieven die Paape hem laat schrijven, komt waarschijnlijk het duidelijkst tot uiting, hoe Paape zelf over zijn nieuwe omgeving oordeelde. Er is een interessante ontwikkeling in de briefwisseling te bespeuren, doordat Paape’s kijk op de Vlaamse samenleving gaandeweg veranderde.

In de eerste brieven van Jan komt Antwerpen niet fraai uit de verf. Jan is ervan overtuigd, dat die stad een eeuw op achterstand is geraakt. Het is er goor-morsig en de Antwerpenaren, de Sinjoren, zijn lompe pummels. Ze spreken een erbarmelijk taaltje, dat hij, als Hollander, nauwelijks kan verstaan.

Na verloop van tijd – Paape werkte enkele jaren aan zijn boek – wordt Jans oordeel over Antwerpen en de Antwerpenaren veel gunstiger. Hij vindt dat een Nederlander zich in die stad gemakkelijk thuis kan gaan voelen. De sfeer is er goed en er zijn veel leuke meisjes, die heel wat minder stijf blijken te zijn dan hun Hollandse seksegenoten. Het Antwerpse taaltje klinkt in hun mond eigenlijk wel aardig. Toch blijft er iets wat hij maar niet kan begrijpen. De mensen in het zuiden zijn zo godsdienstig, primitief en bijgelovig. Zij winden zich vreselijk op over de maatregelen van hun keizer Jozef II, die door Jan juist gewaardeerd wordt, omdat hij een verlichte geest is en een scherp oog lijkt te hebben voor de behoeften en noden van het Belgische volk. Zijn politiek, met name zijn economische politiek, getuigt volgens Jan van een vooruitziende blik. Helaas gaat het de vele dommeriken in België finaal boven hun pet. Het ergste van alles is, dat het verzet tegen Jozef II in Antwerpen doorgaat voor ‘Patriotismus’! In de Antwerpse patriotten herkent Jan – met zijn geestelijke vader Gerrit Paape – absoluut niets van zichzelf.

Enige tijd later ontdekte Paape, dat in Gent een heel andere stroming van het Belgische patriotisme bestond, die veel meer overeenkomst vertoonde met het patriottisme in Nederland. De stad Gent deed trouwens, naar zijn gevoel, in alle opzichten erg Hollands aan. De mensen waren daar minder dweepziek en minder bijgelovig en hun Gentse ‘Gazet’ was de beste Vlaamstalige krant.

De patriotten met wie Paape in Antwerpen kennismakte, waren de zogenaamde ‘statisten’, de

aanhangers van de edelman H.C.N. van der Noot. Zij keerden zich tegen Jozef II, omdat hij de macht van de geestelijkheid en van de adel – de Staten – aan banden legde. In Gent leerde Paape de ‘Vonckisten’ kennen, die J.F. Vonck als leider hadden. Vonckisten waren vooral in Vlaanderen – en in Brussel – te vinden. Zij waren voorstanders van volksdemocratie en beschouwden de Brabantse patriotten als conservatieve geestdrijvers, die zich door de geestelijkheid tot een kruistocht tegen Jozef II lieten opzweepen. Ook zij hadden bezwaren tegen Jozef II, maar die golden zijn despotisme en zeker niet zijn verlichte ideeën. Zij waren evenzeer gekant tegen het Brabantse klerikalisme als tegen het keizerlijke despotisme.

De Brabantse Omwenteling van 1789, die een einde maakte aan de Oostenrijkse macht en die het land van de Walen en de Vlamingen, voor de duur van een jaar, omtoverde tot de ‘Verenigde Belgische Staten’, betekende een overwinning voor de statisten. Het was een revolutie van het conservatisme, die de democratische vonckisten in diskrediet bracht en hen in handen dreef van de Franse republikeinse revolutionairen.

JAN-BAPTIST CHRYSOSTOMUS VERLOOY (1747-1797)

In de tachtiger jaren van de achttiende eeuw, toen de revolutionaire geest naar een toppunt steeg en de Vlaamse gemeenschap verscheurd werd door de spanning tussen vonckisten en statisten, traden enkele publicisten op, die zich ontpopten als verdedigers van de Vlaamse taal. Zij behoorden tot de flaminganten van het eerste uur en mogen beschouwd worden als de voorvaders van de Vlaamse Beweging.

In 1788, kort voor de Brabantse Omwenteling, verscheen een patriottisch geschrift, dat gericht was tegen de taal- en cultuurpolitiek van het Oostenrijks bewind. Dat geschrift droeg als titel: *Verhandeling op d’Onacht van de moederlyke Tael in de Nederlanden*. Wie het geschreven had werd niet op het titelblad vermeld; als plaats van uitgave stond Maastricht aangegeven. Naderhand kwam aan het licht, dat de vonckistische advocaat J.B.C. Verlooy de auteur ervan was, en dat het werk niet in Maastricht maar in Brussel werd gedrukt. Omtrent de juiste naam van deze schrijvende advocaat heeft lang een misverstand geheerst. Tot in de twintigste eeuw werd hij steevast Verloo genoemd in plaats van Verlooy. Jan Frans Willems (1793-1846), die het werk van Verlooy kende en veel van zijn gedachten overnam, noemde hem ook Verloo. Willems’ vriend en geestverwant Ferdinand Augustyn Snellaert (1809-1872) nam die naamsvermelding over in zijn *Schets eener Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde* (1850) en hetzelfde deed Te Winkel nog in zijn *Ontwikkelingsgang der Nederlandsche Letterkunde* (1908). Na hun tijd is duidelijk pas komen vast te staan, dat de man Verlooy heette.

J.B.C. Verlooy werd in 1747 in Oosterwijk geboren als zoon van een Kempische boer. Hij studeerde rechtswetenschappen in Leuven en vond daarna een betrekking op het advocatenkantoor van Philippe Guillaume Malfait in Brussel. Malfait was een bekende advocaat, die het herhaaldelijk opnam voor verdrukten en vervolgd. Hij was, zoals veel Belgische intellectuelen van zijn tijd, de moderne Franse verlichtingsideeën toegedaan. Met het werk van Rousseau, Diderot en Montesquieu was hij vertrouwd, maar hij had waarschijnlijk een speciale bewondering voor Voltaire, want hij ging door voor ‘Voltaireaan’.

Verlooy trad in het voetspoor van zijn patroon en werd een van de vooruitstrevende geesten die het ‘Oostenrijks gezag en zijn verlichte hervormingspolitiek gunstig gezind’ waren, maar die ‘nadat de keizer op despotische wijze zijn hervormingen ging doorvoeren’(Smeyers) in verzet kwamen. Verlooy was voorstander van ‘oprechte democratie en keusbaerheid van Magistraten’ en kwam daardoor in contact met de vonckisten en met Vonck persoonlijk.

VERHANDELING OP D’ONACHT VAN DE MOEDERLYKE TAEI

Wat Verlooy heel sterk afkeurde in het Oostenrijks bewind, was de taal- en cultuurpolitiek. Dat bewind had België opgezadeld met een ‘fransch gouvernement’, dat de verfransers in de kaart speelde en weinig of geen respect toonde voor het Vlaamse cultuurgoed. In zijn *Verhandeling op d’Onacht* verdedigde Verlooy het recht van de Vlaamse taal en van de Vlaamse geestesbeschaving, waaraan van allerlei zijden afbreuk werd gedaan, zelfs in Vlaanderen. Daarover diende, ook met de Vlamingen, een hartig woordje gesproken te worden. Bij velen van hen had namelijk de overtuiging post gevat, dat de culturele achterstand die Vlaanderen had opgelopen, alleen kon worden weggewerkt door Frankrijk en de Fransen te imiteren. Frans spreken was mode geworden en de Vlaamse taal werd achteloos terzijde gesteld. Een Vlaamse letterkunde van enig niveau werd onbestaanbaar geacht.

... een ider houd zich, helaes! by ons hier zoo vast van overtuigd, dat men niet het minste twijffelt, of het is aen eenen Nederlander volstrekt onmogelyk in eenige kunsten de Franschen te overtreffen. Deze overtuigdheid gaet zoo verre, dat ons niets schoon noch groot dunkt, of ’t moet van Vrankryk zyn.

Verlooy zag in, dat Vlaanderen op dat moment weinig te bieden had, maar wist ook dat het ooit anders was geweest. In het verre verleden had Vlaanderen grote artistieke en litteraire prestaties geleverd, – op eigen kracht en zonder slaafse navolging. In dat roemrijke verleden waren de Vlamingen ‘zeker zoo kruypende niet achter de Fransche’ voorbeelden geweest.

In zijn *Verhandeling op d’Onacht* wees Verlooy erop dat de verfransing begonnen was in de tijd dat Vlaanderen deel uitmaakte van Bourgondië en dat men sindsdien van kwaad tot erger was vervallen. Terwijl andere volken hun moedertaal hooghielden, waren de Vlamingen ‘van vreemd gevallen op vreemd’. Verlooy wilde daarom de Vlamingen weer te binnen brengen, dat het Nederlands hun moedertaal was: ‘De moederlyke tael van ’t meeste en ’t beste van ons land is de Nederduytsche’. Met die taal was het echter droevig gesteld, constateerde Verlooy. Er werd hoegenaamd geen aandacht aan besteed en het was Frans wat de klok sloeg bij veel Vlamingen. Zij spraken Frans, en dan ook nog heel slecht Frans, om toch maar vooral de indruk te wekken, dat ze in die taal waren opgevoed. Het onderwijs deed aan die dwaze mode mee. Kinderen van de lagere school moesten Frans leren, terwijl aan het Nederlands geen aandacht werd besteed. Verlooy vond dat verfoeilijk, want op die manier kregen kinderen een moedertaal opgedrongen die ze nooit tot in de perfectie zouden kunnen beheersen. Wetenschappen en literatuur werden daardoor voor hen ontoegankelijk, terwijl juist de wetenschappen, die ‘Catechismus der borgelijke wysheyd’, zo onontbeerlijk waren voor de ontwikkeling van hun verstandelijk en kritisch vermogen, voor het verwerven van een ‘betere en redelykere manier van pyzen en goeden smaek’.

GROOTNEDERLANDER

Wat door de verfransing ook verloren ging, volgens Verlooy, was de Vlaamse 'vrydomsgeest'. De eigen aard, de 'landsgeest' werd ondermijnd door de 'vremsgezindheyd', wat op den duur zou leiden tot miskennis van zichzelf. De 'tael van 't Nederland' mocht niet veronachtzaamd worden:

DE TAEI VAN DEN VRYDOM, het is-ze van alle tyden geweest, het is-ze nog tot den dag van heden!

Verlooy achtte het de hoogste tijd om er iets aan te doen. Er moest een uniforme spelling worden ingevoerd en er moesten nieuwe schoolboeken komen. Alle aandacht diende gericht te worden op herstel en bescherming van de moedertaal in Vlaanderen en dat kon het beste als in taal- en letterkundig opzicht aansluiting bij Nederland werd gezocht. Ook al liep er een staatkundige grens tussen Vlaanderen en Nederland, samen vormden ze één taalgebied.

... wy zyn inderdaed het zelve volk, 't zelve in tael, imborst, zeden en gebruyken. Daarom, laet ons gezamentlyke Nederlanders, schoon wy van staet geschyden zyn, ons ten minsten in de Nederlandsche konsten aenzien als gevaderlanders en gebroeders. Laet-ons gezamender-hand ons gevoegzaam Nederduytsch handhaven, eeren en versieren: en dat eyndelyk De Tael van den Vrydom ook eens de tael der konsten zy.

Verlooy was niet alleen een vroegtijdige verdediger van de Nederlandse taal in Vlaanderen, maar ook een overtuigend pleitbezorger van de Grootnederlandse gedachte.

WILLEM FRANS GOMMAAR VERHOEVEN (1738-1809)

Toen Verlooy zijn *Verhandeling* schreef, had hij ongetwijfeld al kennis genomen van een boek dat een oudere tijdgenoot enkele jaren eerder had uitgegeven. In 1780 waren namelijk verschenen: de *Oordeelkundige Verhandelingen op de noodzaakelykheyd van het behouden der Nederduytsche taele, en de noodige hervormingen in de scholen*. Ook in dat boek werd een pleidooi gehouden voor erkenning van de moedertaal en voor hervormingen in het onderwijs.

De schrijver van dat boek, Willem Verhoeven, was lakenkoopman, dichter en historieschrijver in Mechelen. Hij was in 1738 in Lier geboren, voltooide zijn humaniora-studie op het jezuietencollege in Mechelen en bleef daarna in die stad wonen. Hij werd een belangrijk man in zijn woonplaats, doordat hij daar verschillende bestuursfuncties bekleedde.

Verhoeven was een zeer belesen man, die tijdens zijn leven een privé-bibliotheek van vierduizend boeken opbouwde, wat in die dagen een kolossaal bezit was. Daarin stonden onder andere de voornaamste werken van de Franse verlichtingsfilosofen, zoals Voltaire, Rousseau, Montesquieu, Bayle en d'Alembert. Verhoeven was geen gewone boekenwurm, maar een echte studax, die zich verdiepte in de geschiedenis van zijn land. Hij was een 'homme laborieux, très-instruit de l'histoire de son pays', volgens het tijdschrift *Le Voyageur*, dat in die dagen bestond.

HISTORISCHE TYD- EN OORDEELKUNDIGE AENTEEKENINGEN

In 1778 had de autodidact Verhoeven een boek uitgegeven, waarin hij het bewijs leverde van zijn wetenschappelijke bekwaamheid en vooral ook van zijn grote vaderlandsliefde: de *Historische tyd- en oordeelkundige aentekeningen*. Verhoeven was trots op het verleden en op de taal van zijn geliefde Vlaanderen. Dat Vlaanderen met zijn bewogen geschiedenis, dat zo vaak onder de voet gelopen en gebrandschat werd, maar dat door onvermoeibare daadkracht en bewonderenswaardige heldenmoed telkens weer de tegenslag te boven kwam. Zijn bewondering bewoog Verhoeven tot de uitroep:

O wonderlyk Vlaenderen dat zoo menigmael in deze eeuwen omgekeert, in kolen geleyd, gansch verbrand,
en doch nog zeeg-hafter uyt de asschen is opgerezen!

Markant historisch feit en levend symbool van de hardnekkige strijd die Vlaanderen had geleverd, en van de bovenmenselijke heldenmoed die daarbij werd betoond, was voor Verhoeven, zoals voor zovelen vóór en na hem, de Gulden-sporenslag uit 1302. Pieter de Coninck, de gildedeken uit Brugge, die daar zijn onvergankelijke roem wist te vestigen, was ook voor Verhoeven de grootste ‘Held die het Vaderland van de Fransche dwinglandye met moed en raed heeft helpen verlossen’.

Met ‘dwinglandye’ hadden de Vlamingen nooit genoeg genomen. Daartegen had de inborst, de vrijheidslievende natuur van de ‘oude Belgen’ zich altijd verzet. Hun was ‘d’onafhangelijke vryheyd altyd eygen geweest’ en ‘niets van dien oorsprongelyken aerd’ was verloren gegaan. Vlaanderen diende ook nu zijn ware aard te tonen en zijn volkseigen voor de toekomst veilig te stellen. Absolute voorwaarde daartoe was: onwankelbare trouw aan de eigen taal.

OORDEELKUNDIGE VERHANDELINGEN

Het thema van de trouw aan eigen taal pakte Verhoeven weer op in zijn geschrift uit 1780: de *Oordeelkundige Verhandelingen op de noodzaekelykheyd van het behouden der Nederduytsche taele, en de noodige hervormingen in de scholen*. Daarin wees hij op het historische voorbeeld van de Romeinen en de Grieken. De Romeinen bewonderden de Grieken mateloos en spiegelde zich aan Athene, zoals de Vlamingen in Verhoevens dagen dat ten opzichte van Parijs deden. De bewondering dreef de grote Romeinen echter niet tot imitatie. Bijna alle Romeinse schrijvers drukten hun gedachten uit in het Latijn. Zij bleven hun moedertaal trouw, hoewel de Griekse taal hun minder vreemd was dan ‘heden de Fransche aen een ganschen hoop nederlanders, die hunne moedertaele versuymen’. Alle beschaafde volkeren, door de eeuwen heen, koesterden hun moedertaal, alleen de Vlamingen en de Brabanders vonden dat niet nodig.

Verwaarlozing van de moedertaal kon, volgens Verhoeven leiden tot verlies van eigen aard en – nog erger! – tot verlies van eigen zeden. Ook daarvoor vond hij een bewijs bij de Romeinen.

Het Romeinse rijk raakte, volgens Verhoeven, in verval door de grote zedeloosheid, die ontstond doordat de vrouwen de Griekse mode gingen naäpen. De vrouwen waren Grieks gaan spreken, omdat ze die taal sierlijker en zwieriger vonden dan het Latijn. Hun minachting voor de eigen taal bracht zedenverbastering teweeg en leidde uiteindelijk tot de ondergang van de Romeinse beschaving. Het-

zelfde lot zou Vlaanderen kunnen treffen, doordat de vrouwen daar steeds meer Frans begonnen te spreken. Zij hadden een voorliefde gekregen voor de Franse taal, omdat die taal zich beter leende voor galanterie en als ‘tolk voor de minnaryen’ kon dienen. Verhoeven verdacht de Franssprekende Vlaamse vrouwen ervan, dat ze liever drie dagen met een Fransman zouden doorbrengen dan één dag met een man die Nederlands sprak.

ONDERWIJS VOOR MEISJES

Verhoeven was van mening, dat de Nederlandse taal oprechter was dan de Franse. In het Nederlands werden de dingen rechttoe, rechtaan bij hun naam genoemd, terwijl het Frans de neiging vertoonde om afkeurenswaardige zaken zoveel mogelijk te verhullen door middel van fraaie bewoordingen en verbloemende omschrijvingen. De echte Vlaming deed aan zoiets natuurlijk niet mee; hij bediende zich van de taal die hij van zijn moeder had geleerd.

Om hun kinderen de moedertaal te kunnen leren, moesten de moeders zelf het Nederlands goed beheersen. Verhoeven meende daarom, dat er verbetering moest worden gebracht in het onderwijs voor meisjes. Veel meisjes volgden geen onderwijs en als zij het wel deden, kwam er van het onderwijs in de Nederlandse taal weinig of niets terecht. Welgestelde ouders stuurden hun dochters naar kloosterpensionaten, maar dat werkte juist averechts, want de kloosterscholen waren helemaal verfranst. Meisjes die daar terechtkwamen raakten in de ban van de Franse mode, kregen vreemde opvattingen en veroorzaakten problemen in de Vlaamse huiselijke kring. Nog riskanter was het, meisjes naar Franse kostscholen te sturen, wat ook maar al te vaak gebeurde. Al die buitenissigheden zouden volstrekt onnodig zijn, als de meisjes in Vlaanderen onderwijs konden volgen dat op hoog peil stond en de vereiste aandacht schonk aan de moedertaal.

VOORLOPERS VAN DE VLAAMSE BEWEGING

In de Bourgondische tijd waren de Nederlanden onder Franse invloed geraakt. Daarna waren het Zuiden en het Noorden van elkaar los komen te staan en was elk zijns weegs gegaan. Vanaf de zestiende eeuw hadden de Noordnederlanders zich toegelegd op de vervolmaking van hun eigen taal, waardoor het heel verklaarbaar was, volgens Verhoeven dat Noord-Nederland zulke grote schrijvers had voortgebracht.

In Zuid-Nederland verliep het anders. Na het Frans van de Bourgondiërs, kwam daar het Spaans van de Spanjaarden. De Oostenrijkse tijd, die daarop volgde, bracht geen verandering, doordat de bewindvoerders en de ambtenaren zich uitsluitend van de Franse taal bedienden. Omdat hij de verfransing steeds dieper zag doordringen, schreef Verhoeven zijn Oordeelkundige verhandelingen.

Verhoeven en Verlooy zagen beter dan veel van hun tijdgenoten, door welke gevaren de Vlaamse cultuur werd bedreigd. Hun waarschuwend geluiden ondervonden weinig weerklank in hun eigen achttiende eeuw, maar zouden in de negentiende eeuw des te beter worden opgevangen. Toen waren de geesten er rijp voor geworden. De Belgische letterkundige Jozef Smeyers, die een boek schreef over

het Vlaams taal- en volksbewustzijn in het Zuidnederlandse geestesleven van de 18de eeuw meende in deze twee schrijvers vroegtijdige emancipatoren van Vlaanderen te herkennen:

Midden de kleine, maar sterk-bewuste groep van 18de-eeuwse pioniers der Vlaamse en Grootnederlandse gedachte neemt Verhoeven samen met Verlooy een eerste plaats in. Samen met de auteur van de Onacht is de Mechelse koopman-geleerde een werkelijke voorloper geweest van de eerste flaminganten.